

Арх. Пенчо Койчев – любимец на царица Елеонора

Казват, че архитектурата е летопис на света. Тя говори, когато са замлъкнали човешките гласове. А в студената тишина на малкото възрожденско градче Дряново и зидовете на старите къщи още се чуват глухо някогашните весели подвиквания на майсторите-строители, предпочитани в цялата Турска империя, но и извън нейните предели

В това малко живописно градче се ражда един голям български архитект – Пенчо Койчев. Паметникът, който се издига в центъра на Дряново, напомня за този необикновен човек. Той създава много емблематични сгради в България, за съжаление не и в родния си град. Сред най-известните от тях е мавзолеят-паметник на падналите руски воители в боевете около Плевен, което е най-любимото му творение. Сред шедьоврите му са Съдебната палата в София, северната пристройка на сградата на Народното събрание, лятната резиденция в Царска Бистрица, санаториумът за туберкулозни „Фердинанд I“ при село Искрец. В столицата прави Мъжката и Девическата гимназия, Хигиеническият и Анатомиическият институт при Медицинския факултет, Ентомологическият музей при двореца. Автор е на множество обществени и жилищни сгради. Трудно е да се изброят всичките му архитектурни шедьоври, но в тях се вижда неговия стил и почерк.

Роден е на 27 януари 1876 г. Баща му е Генчо Койчев, който е дюлгерин, работел из Добруджа, а зимно време се занимавал с абаджийство. След като минал под венчило с Цана Дочева, вдигнал къща с дюкян в малкото градче. Занимавал се с търговия на сукмани и скъртейки, поръбени с лисичи кожи. Предприемчивият мъж внесъл в градчето за първи път петрол за горене. Дотогава дряновци ползвали лоени свещи. „Хората се боели от този артикул, понеже горял. За да покаже неговата безопасност, пред клиентите си сръбвал от газта, за да видят, че няма никаква

Пенчо Койчев през 1908–1910 г.

друга опасност, освен като се запали – гори“, разказва Пенчо Койчев в биографията си. Семейството има пет деца, но само две оцеляват – Иван и Пенчо, другите умират.

Преместват се да живеят в Силистра. В крайдунавския град Генчо Койчев имал брат Райчо – търговец. Дряновецът купил къща с дюкян, настанил семейството си и продължил да се занимава с търговия и лозарство. Станал доставчик – предприемач на месо и дърва за горене на военните части в Силистра. Малкият Пенчо растял като слабо момченце, защото страдал от малария, бил чувствителен. Записват го да учи в силистренското третокласно училище. Обича часовете по рисуване и музика. След това, родителите му го изпращат в реалната гимназия в Русе. Там брат му Иван служи като офицер. Дните се нижели, а Пенчо се

учел отлично. През 1896 г. се дипломира. Сам признавал, че най-много му вървят математиката и рисунането.

След гимназията учи инженерство в Белгия, в Гентския университет. Две години се занимава с общи дисциплини, а после следвали специалните науки. След първите две години се завръща при родителите си в Силистра. Споделил, че има желание да учи архитектура. През 1901 г. завършва Гентския университет отново с отличие. Негов любим професор е Луи Клоке, който му предложил да остане в университета, но българинът отказал. До края на живота си Пенчо Койчев пази негови книги по архитектура. Освен, че се занимава с науките, пътува от Гент до Брюксел, за да посещава оперни представления. През целия си живот обича музиката – оперна, класическа, народна.

Завръща се в България и никога след това не съжалева, че не е останал в Белгия. Като всеки млад човек бил изпълнен с мечти и амбиции. „Още като млад архитект най-много ме е привличало и очаровало българското строително и декоративно изкуство, затова съм събирал от цялата страна мотиви от това изкуство, писал съм по него, държал съм сказки за същото и съм пропагандирал то да бъде запазено“. Цени още българското дърворезбарско майсторство, носите, шевиците, песните и танците, всичко българско. Колекционира вещи от фолклорния ни бит. Настоявал, каквото може от тях да бъде фотографирано и публикувано, за да служи за основа на творчеството у нас. Той се превръща в един от първите изследователи на историята на

българската архитектура.

По онова време България попада в стопанска криза. Пенчо Койчев пробва да се хване на работа в София, Пловдив, Русе и други български градове, но не успява. Завръща се при родителите си в Силистра. След девет месеца успява да постъпи в Министерството на обществените сгради, а после става окръжен архитект в Плевен. Преместен е в Министерство на обществените сгради. На 31 декември 1906 г. е назначен като началник бюро за зданията при Дирекцията на постройките на железниците и пристанищата, където остава на служба осем години.

Още като ерген се движи в кръга на „Българановци“, които често се събирали в гостилница „Средна гора“ на ул. „Раковски“ срещу „Славянска беседа“. Сред приятелите му са карикатуристът Александър Божинов, актьорът Сава Огнянов, писателят Елин Пелин, проф. Александър Балабанов, дипломатът Петър Нейков, актьорът Васил Кирков, писателят Андрей Протич, д-р Киселков и други хора на духа и веселието. По това време се издава и списанието „Българан“ от Александър Божинов. Познавал се е добре с писателите-поети Иван Вазов, Пенчо Славейков, Пейо Яворов, Димитър Бояджиев и Петко Ю. Тодоров.

В живота му се появява Невенка Спас Тричкова, с която минават под венчило. Ражда се и синът им Борис, който по-късно става лекар, професор по биохимия. След време той се жени за Лили Атанасов – пианистка. На младото семейство се ражда момиченце Невенка, внучката на Пенчо Койчев.

През 1910 г. дряновецът е назначен за частен преподавател в Рисувалното училище по архитектура. После работи и като редовен преподавател в средното техническо училище в София. Отново го назначават за началник на

архитектурното бюро при Дирекцията на постройките на железниците и пристанищата. Отдава се на частната

Снимка с приятели

От ляво на дясно: Елин Пелин, Александър Божинов, Пенчо Койчев и художникът Петър Морозов, 1905–1908 г.

„Българан“ в началото на XX в.

си работа в София. С царски указ го назначават началник на архитектурното отделение при Министерството

на благоустройството.

Царица Елеонора му възлага да изработи планове и да ръководи строежа на двореца в Царска Бистрица. Царицата дълбоко цени българското народно изкуство, по нейно желание и с нейно съгласие той прилага това изкуство и в архитектурата. Включва резба по врати, тавани, стълби, стени, камини. Елеонора е изключително доволна. Превръща го в свой любимец и го отрупва с подаръци.

От Министерство на правосъдието му се доверяват да изработи планове и да ръководи строежа на Съдебната палата в София. Политическата и стопанска ситуация в страната е критична. Очаква се във всеки момент работата да бъде спряна. Койчев сформира екип от специалисти и започва стъпка по стъпка да реализира този грандиозен за времето проект. Сградата трябва да отговаря на зададените функции, да олицетворява съдебната власт и да позволява бъдещо развитие при промени в нуждите на инсталацията. В тази негова творба цялостно се вижда, че архитектурата не е просто утилитарно изкуство, а кореспондира и с други изкуства. „Партизанщината се ширеше в най-широки размери, особено 1932–1933 г. Министър Качаков искаше от мене да охранява свои партизани, като ги държеше на

постройката, без да има нужда от тях, а аз да заверявам надниците им. Беше назначил най-долни хора като надзиратели, на които аз трябваше да поверявам важни задачи на контрола, за да не крадат предприемачите материали и работите да се извършват съгласно техническите правила. Особено настоявах да се уволнят надзирателите, които стояха без работа, даже не идваха на работа, а трябваше да им заверя

надниците. С това се създадоха едни невъзможни отношения между мене и Качаков“, пише в спомените си ар-

хитектът. След серия от конфликти Пенчо Койчев е уволнен. В Съдебната палата влага всичките си познания и труд, дава силите си, за да се вдигне тази емблематична сграда на столицата чрез неговите идеи и разбирания. Завистта му създава неприятности с колегите, но името му и до днес е изписано на главната фасада, от дясно под първата клона, в горния край на гранитния цокъл. „С този строеж турих точка на моята дейност като архитект с убеждението, че аз – доколкото съм можал – съм изпълнил гражданския и професионален дълг“.

Като архитект на Съдебната палата в София вдига и други съдебни сгради – Трявна, Орхание, Етрополе, Нови Пазар, Симеоновград, Харманли, Пещера, Борисовград. Прави и преустройство на сгради. Като архитект на частна практика създава много частни постройки.

Основател е на дружество „Съвременно изкуство“, дописен член на археологическото дружество. Бил е председател на Българското архитектурно дружество. Член на Централния комитет на дружество „Червен кръст“ и дружество за борба против туберкулозата.

В София живее на бул. „Дондуков“ №36, където днес има паметна плоча. В свободното си време отглежда цветя и декоративни храсти в градината си. Неговата внучка разказва в спомени за него: „В нашия двор играеха всички съседски деца. Те също много харесваха дядо ми. Арх. Койчев беше чудесен дядо. Той не само ме забавляваше с игри, разкази за неговото детство, приказки, картинки, но ме учеше на уважение към хората, милост към животните и на ред. Често го питах къде е тази или онази играчка, а той неизменно ми отговаряше: „Там където си я оставила“. Той е грижовен към семейството си. Посреща гости в дома си, който е посещаван и от писателя Димитър Димов.

Обича да ходи с внучката си на вилата си в Княжево, която е просто една колиба с двор. Често се разхожда с детето в Борисовата градина,

Пенчо и Невена Койчеви, 2 август 1908 г.

Сватбата на Пенчо Койчев и Невена Тричкова, 28 септември 1908 г.

Сем. Койчеви: арх. Пенчо Койчев със съпругата си Невена и единствения си син Борис, около 1914 г.

заедно посещават розариума, дори през зимата, когато е студено. А когато води Невенка за ръка по софий-

ските улици, не пропуска да ѝ разкаже за историята на сградите, както и за собствениците им.

Оптимист, весел, общителен, такъв го помнят съвременниците му. Обичал да разговаря с всякакви хора, но най-вече с шопите от селата около София. В своята „Автобиография“ той описва жизнените си и творчески пътеки. Макар само на страница и половина, архитектът съвсем по човешки пише за себе си.

В Историческия музей в Дряново, родният град на Пенчо Койчев, е постъпило ново дарение през юли 2020 г. То е от неговата внучка Невена Койчева, която подарява част от архива и предмети на своя дядо. В ценното дарение е златен джобен часовник с монограм на царица Елеонора и друг златен джобен часовник. Сред архивните документи, според директора на Историческия музей Иван Христов, са техническа документация, свързана с построяването на Съдебната палата в София – 1928 г., проекти, класирани на Конкурс за Съдебната палата в столицата – 1914 г., проект за Съдебна палата свързан с централното отопление, материали от проучванията на арх. Койчев за храм-паметника „Ал. Невски“, скици за мавзолей-костницата в Плевен, постройката на съдебната палата в Русе – общи поемни условия. Сред ценните документи е проект за дворец в Царска Бистрица, чертеж на жилището на Софийския владика в Драгалевския манастир, типови проекти на бежански жилища от различни години. Дарен е също Албум архитектура, лични и семейни снимки, както и карикатури на арх. Пенчо Койчев, рисувани от Божинов и Маразов.

Дряновци не са забравили паметта на този свой съгражданин. Когато в началото на февруари посетих възрожденското градче, за да издирам материали, свързани с живота и делото му, на паметника на арх. Койчев бяха навели главици цветя, оставени от съгражданите му по повод 146 г. от рождението на този голям български архитект и родолюбец. ◆